

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.565.2(477)
DOI 10.31558/2786-5835.2022.2.6

*Моніч Богдан Сильвестрович,
здобувач ступеня «Доктор філософії»
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Здійснюючи офіційне тлумачення законів, конституційні суди не здійснюють первинного врегулювання, унормування відповідних відносин, а тільки розкривають його зміст, надають йому змісту, адекватного конституції; реалізація конституційними судами функції, близької до правотворчості, тягне зобов'язання всіх учасників відповідних відносин діяти згідно з наданими роз'ясненнями.

Юридична природа органів конституційної юрисдикції обумовлює таку особливість їхньої діяльності, як те, що вони мають не тільки застосовувати конституцію і право, а й «знаходити» право, тобто формувати конституційно-правову доктрину, власні правові позиції розуміння, інтерпретації тих або інших положень конституції.

У статті здійснено комплексний аналіз питань, пов'язаних із визначенням ролі і значення правових позицій Конституційного Суду України.

Обґрунтовано, що, по-перше, правові позиції, які містять тлумачення конституційних норм, конституційний зміст закону, на яких ґрунтуються рішення Конституційного Суду України, є обов'язковими незалежно від того, містяться вони в резолютивній чи мотивувальній частині рішень.

По-друге, рішення Конституційного Суду України про тлумачення закону є обов'язковим для всіх випадків застосування саме цього закону, тобто йдеться не про аналогічну, а про ту ж саму ситуацію, і не про схожі фактичні обставини справи, як при класичному судовому прецеденті, а про правовий зміст закону, який підлягає застосуванню. Тому для оцінки юридичного значення рішення Конституційного Суду України більш доцільним є використання терміна «преюдиція».

Запропоновано поновлення в Законі України «Про Конституційний Суд України» статті щодо можливості вказівки на преюдиціальність рішення КСУ при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акту, яка пов'язується з порушенням принципів верховенства права, правової визначеності, прав і свобод людини.

За визначеними в науковій літературі класифікаціями преюдицію Конституційного Суду України пропонується вважати імперативною, тобто такою, що має загальнообов'язкове значення, вимагає обов'язкового застосування і не може бути оскарженою; абсолютною, тобто такою, що не може бути поставленою під сумнів, спростованою або незастосовною; правовою, що містить тлумачення норм законодавства та порядку їх реалізації, висновки, які розвивають, конкретизують, деталізують первинні норми, спрямовані на реалізації норм правових актів або регулювання забезпечувальних чи допоміжних відносин, дія яких не обмежується конкретною справою із визначеним колом осіб.

Ключові слова: конституція, конституційні цінності, верховенство права, верховенство конституції, відповідальність держави, неконституційність, тлумачення, правові позиції, преюдиція.

Постановка проблеми. На думку провідних конституціоналістів В. Тація і Ю. Тодики [1, с. 115], завдання єдиного органу конституційної юрисдикції – не модифікувати за допомогою своїх рішень норми Конституції і закони, а виявляти їх реальний зміст, не «виправляти» конституційні приписи, а тільки тлумачити їх. Як слушно зауважує французький професор Ф. Люшер, «Конституційний Суд не має права підміняти законодавця виданням норм загального значення... він жодним чином не може уваяти себе претором, який тлумачить право за римським звичаєм» [2, с. 378].

Здійснюючи офіційне тлумачення законів, конституційні суди не здійснюють первинного врегулювання, унормування відповідних відносин, а тільки розкривають його зміст, надають йому змісту, адекватного конституції, реалізація конституційними судами такої «функції, яка є близькою до правотворчості», на думку Б. Ебзеєва, тягне зобов'язання всіх учасників відповідних відносин діяти згідно з наданими роз'ясненнями [3, с. 330].

За твердженням В. Зорькіна, участь конституційного суду як арбітра у спорі про порушення права не тільки у правозастосовному, але й у правотворчому процесі забезпечує дотримання принципу верховенства права, суд має бути стримуючим фактором проти порушень права і конституції не тільки з боку правозастосовця, а й з боку правотворця [4, с. 13]. Юридична природа органів конституційної юрисдикції обумовлює ще одну особливість їхньої діяльності, зокрема вони мають не тільки застосовувати конституцію і право, а й «знаходити» право, тобто формувати конституційно-правову доктрину, власні правові позиції розуміння, інтерпретації тих або інших положень конституції [3, с. 331].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правову природу актів судів конституційної юрисдикції досліджували С. Алексєєв, В. Венедиктов, В. Гергелійник, А. Івановська, С. Калинюк, Р. Ляшенко, Р. Мартинюк, М. Марченко, В. Погорілко, О. Радь, С. Різник, Я. Рибалко, М. Савчин, А. Стрижак, К. Томашевський, С. Шевчук, О. Ярошенко та інші.

Проблемі місця рішень і висновків Конституційного Суду в системі джерел права і законодавства присвячені праці М. Вітрука, Ю. Власова, Г. Гаджиева, Б. Ебзеєва, П. Євграфова, В. Зорькіна, М. Козюбри, В. Лазарева, Д. Михайловича, Н. Пархоменко, А. Портнова, І. Сліденка, М. Тесленко, В. Тихого, Ю. Тодики, Т. Хабрієвої, М. Цвіка, Т. Цимбалістий, В. Шаповала та інших.

Проблематику преюдиції, її видів, співвідношення преюдиції та прецеденту у роботах досліджували А. Безруков, О. Бережний, О. Гай, Ю. Грошевий, О. Зіменко, А. Карданець, М. Павлова, П. Скобліков, С. Стахівський, М. Строгович, Ф. Фаткуллін, Д. Шилін, У. Юсубова.

Водночас ступінь дослідженості цієї теми все ще обумовлює актуальність вивчення природи, ролі, значення правових позицій Конституційного Суду України.

Метою статті є комплексний аналіз проблемних питань, пов'язаних із визначенням ролі і значення правових позицій Конституційного Суду України.

Основний текст. Термін «юридична позиція» з'явився у законодавстві через внесення 2016 року до Конституції України низки змін щодо правосуддя, отже, на сьогодні він закріплюється статтею 92 Закону України «Про Конституційний Суд України», відповідно до частини 1 якої юридичну позицію Конституційний Суд України викладає у мотивувальній та/або резолютивній частині рішення, висновку; вона також може міститися в ухвалях про відмову у відкритті конституційного провадження у справі та про закриття конституційного провадження у справі, постановлених Сенатом чи Великою палатою.

Правові акти Конституційного Суду України (рішення та висновки) закріплюють результат діяльності Конституційного Суду України, певні правові позиції. Як зазначає Д. Терлецький, «Рішення і висновки єдиного органу конституційної юрисдикції є передусім результатом розгляду конкретних справ щодо встановлення конституційності (відповідності) або офіційного тлумачення цілком визначених правових актів (їх норм). Натомість правові позиції як сукупність правових аргументів або правових висновків, наданих Конституційним Судом України, ... здатні через свій переважно загальний характер та визначальне значення на самостійне життя. Тобто правові позиції Конституційного Суду України поширюються не тільки на конкретний випадок у зв'язку з перевіркою конституційності акта (норми), а й на аналогічні за юридичною природою випадки» [5, с. 184–185], з чим не можна не погодитися.

Щодо розуміння юридичної позиції, то Н. Вітрук, наприклад, під ними розуміє правові висновки і подання Суду, результати інтерпретації ним духу й букви Конституції, тлумачення конституційного змісту положень галузевих законів, інших нормативних актів, що спрямовані на подолання невизначеності у конкретних конституційно-правових ситуаціях і є правовою підставою для підсумкових рішень Конституційного Суду [6, с. 96], що фактично прирівнює їх до висновків, отриманих внаслідок офіційного тлумачення Конституції України.

А. Портнов розглядає правову позицію Конституційного Суду України як принцип вирішення однорідних справ, який відтворюється у мотивувальній частині його рішення [7, с. 129].

В. Тацій і Ю. Тодика розглядають правову позицію Конституційного Суду України як висновок загального характеру, здійснений на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, як результат тлумачення правових норм або їх сукупності, внаслідок чого долається невизначеність у розумінні норм Конституції і законів України, які стали предметом тлумачення [1, с. 117].

Досліджуючи юридичну силу та значення правових позицій, М. Тесленко пропонує розрізняти два види правових позицій: перший формується у резуль-

таті офіційного тлумачення Конституції України, а другий – повторного, з огляду на відповідність Конституції України положень законів та інших правових актів, що, як зауважує Т. Богданевич [8, с. 173], фактично вказує на можливість перегляду правових позицій КСУ з урахуванням результатів тлумачення положень Конституції України, що вже траплялися.

Зі свого боку, М. Ставнічук, аналізуючи позиції Конституційного Суду України з питань виборів і референдумів, пропонує поділити їх за функціональною ознакою та правовим змістом на позиції праворегулюючого, правотворчого, правоініціюючого характеру [9, с. 66].

Варто погодитися з Л. Матвєєвою, що правова позиція виступає змістовною стороною актів КСУ, яка співвідноситься з рішенням та висновком як зміст і форма [10, с. 11]. Водночас вона не повинна ототожнюватися із самим рішенням суду, вона виступає як складова частина того чи іншого рішення.

Певний період часу тривала наукова дискусія щодо обов'язковості правових позицій, що містяться в мотивувальній частині рішення КСУ. Зокрема, С. Шевчук, аналізуючи рішення КСУ у контексті доктрини судового прецеденту, наголошував на обов'язковості для всіх суб'єктів права тільки резолютивної частини рішення, в якій наводиться офіційне тлумачення або визначення неконституційності правових актів. Питання ж обов'язковості мотивувальної частини рішення, на його думку, залишається невирішеним [11, с. 46].

Не можна погодитися з такою позицією, враховуючи, по-перше, передбачену статтею 1512 Конституції України обов'язковість до виконання на всій території України рішень Конституційного Суду України, а не його окремих частин.

По-друге, рішення Конституційного Суду України становлять єдине ціле, відповідно до статті 89 «Вимоги до рішення Суду» Закону України «Про Конституційний Суд України», вони містять вступну, описову частину, мотивувальну частину із зазначенням положень Конституції України, відповідно до яких Суд обґрунтовує своє рішення, та резолютивну частину. Саме мотивувальна частина рішення (висновку) забезпечує обґрунтованість, зрозумілість, переконливість висновків і рішень у їх резолютивній частині.

До того ж безпосередньо аналіз практики КСУ свідчить, що Суд посилається в своїх рішеннях як на резолютивну, так і на мотивувальну частину рішень та висновків. Наприклад, у Рішенні у справі про Касаційний суд України від 11 грудня 2003 року КСУ послався на правову позицію щодо системи судів загальної юрисдикції в Україні, яка міститься у мотивувальній частині пункту 4.2 Висновку від 11 липня 2001 року у справі про Римський Статут Міжнародного кримінального суду [12].

Як видається, правові позиції, які містять тлумачення конституційних норм, конституційний зміст закону, на яких ґрунтуються рішення Конституційного

Суду України, є обов'язковими незалежно від того, містяться вони в резолютивній чи мотивувальній частині рішень.

Ще одним дискусійним питанням, пов'язаним з обов'язковістю правових позицій та мотивувальної частини рішень КСУ, є, чи мають рішення КСУ прецедентний характер.

Наприклад, колишній суддя Федерального Суду США Б. Фудей, виходячи із приписів Конституції України про обов'язковість рішень Конституційного Суду України, вважає очевидним, що такі рішення є зобов'язуючими і тому мають прецедентний характер, принаймні доки їх не буде скасовано [13, с. 92].

Нагадаємо, судовий прецедент (лат. *praecedens / praecedentis* – що передує) – це принцип, за яким ухвалені рішення у конкретній справі є обов'язковим для суду тієї самої або нижчої інстанції під час вирішення в майбутньому всіх аналогічних справ або виступає зразком тлумачення правової норми. Основною особливістю прецедентного права є те, що воно, по-перше, передбачає юридичну визначеність, передбачуваність судового рішення; по-друге, відображає специфіку людської природи – справедливим буде те судові рішення, яке не відрізняється від раніше прийнятого рішення, якщо при цьому співпадають фактичні обставини справи, що розглядається.

Як відомо, обов'язковість прецеденту базується на принципі *stare decisis et non quieta moevge* («дотримуватися того, що було вже вирішене, та не турбувати те, що стало»), за якого встановлюється залежність результату справи не від виключно суб'єктивної позиції окремого судді, а від певних раціональних об'єктивних стандартів, що існували заздалегідь і існуватимуть далі, після винесення рішення у справі, і наслідком застосування якого, на думку судді лорда Менсфілда, є те, що «жодна особа не відчула на собі негаразди протилежної практики...». Однак, звичайно, повага до попередньої практики зовсім не означає виключну обов'язковість раніше прийнятих судових рішень, звісно, через зміни обставин змінюються і загальні правила [14, с. 28].

У країнах романо-германської правової сім'ї судовий прецедент, який офіційно не визнається джерелом права, практично діє у вигляді французької концепції «усталеної судової практики» (*uno jurisprudence constante*), за якою судові рішення розширює зміст правової норми, а не підміняє її. Відповідно, суди не можуть обґрунтовувати свої рішення лише посиланнями на свою попередню практику як на єдину підставу для прийняття рішення.

Рішення Конституційного Суду України про тлумачення закону є обов'язковим для всіх випадків застосування саме цього закону, тобто йдеться не про аналогічну, а про ту ж саму ситуацію, і не про схожі фактичні обставини справи, як при класичному судовому прецеденті, а про правовий зміст закону, який підлягає застосуванню. Тому для оцінки юридичного значення рішення Конс-

титуційного Суду України більш доцільним є використання терміна «преюдиція», який передбачався статтею 74 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 року № 422/96-ВР «Врегулювання правовідносин, що виникли внаслідок дії акта, визнаного неконституційним», яка визначала, що «Конституційний Суд України може вказати на преюдиціальність свого рішення при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акта». Наприклад, Конституційний суд України, посилаючись на це положення, вказав у своєму Рішенні у справі від 8 вересня 2009 р. № 19-рп/2009 за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 10 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян» про «преюдиціальне» значення його рішень.

Цікаво, що Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136-VIII аналогічних положень не містить.

Щодо розуміння «преюдиції», то сам термін римського походження, значного поширення набув у праві Німеччини та Франції. Для радянської школи процесуального права, зокрема кримінально-процесуального, характерне було розуміння «преюдиції» як передсудимості (передрішення), коли законом визначається коло справ, під час розгляду яких обов'язковим є попередній розгляд деяких пов'язаних із ними питань іншими органами, судами. Такі попередні рішення іншого суду для суду, який розглядає справу, є істинними та приймаються без додаткових доказів (В. Арсен'єв [18, с. 97], О. Березін [19, с. 102], В. Дорохов [20, с. 83], В. Камінська [21, с. 117], М. Строгович [22, с. 217–218], Я. Штутін [23, с. 58]).

До того ж «преюдицію» розуміють також як прийом юридичної техніки, правила доказування про те, що правозастосовне, прийняте у встановленому законом процесуальному порядку, таке, що набрало законної сили рішення уповноваженого органу про наявність або відсутність юридичного факту є обов'язковим для всіх правозастосовних органів, які вирішують юридичну справу, пов'язану із раніше вирішеною щодо цього факту (А. Карданець [16, с. 89]).

О. Скакун визначає преюдицію через характер наслідків, що настають як виключення заперечуваності юридичної вірогідності одного разу доведеного факту, відповідно преюдиціальні факти при новому розгляді справи вважаються встановленими, істинними, такими, що не потребують нового доведення [17, с. 394].

Відповідно, основними ознаками преюдиції виділяють: передбачену законодавством обов'язковість застосування; достовірність фактів та або обставин, встановлених преюдицією; зв'язок обставин справи, що розглядається, із судовим рішенням, що набрало законної сили [24, с. 159].

Отже, преюдиція виступає надбанням професійної правосвідомості і, як зазначає Д. Шилін [25, с. 73], значення її полягає у підвищенні відповідальності суддів за винесення законних та обґрунтованих рішень, які стосуються не тільки прав та інтересів сторін конкретної справи, а і надалі впливають на дотримання прав та інтересів інших осіб, яке залежить від фактів, встановлених у цьому рішенні, спонукає суддів приймати зрозумілі, чіткі, мотивовані рішення, що містять переконливі аргументи у мотивувальній та резолютивній частинах.

Законодавчого визначення «преюдиції» не передбачено, лише пункт 46 Постанови Касаційного цивільного суду від 18.12.2019 року № 761/29966/16-ц [15] визначає, що «преюдиція – це обов’язковість фактів, установлених судовим рішенням, що набуло законної сили, в одній справі для суду при розгляді інших справ. Преюдиційно встановлені факти не підлягають доказуванню».

Звісно, прецедент та преюдиція мають багато спільного, зокрема є особливими правилами вирішення питань у майбутньому на основі вже наявних висновків, суджень, передбачають постановлення попереднього рішення, використовуються для процесуальної економії, забезпечують стабільність судових практик.

У літературі наголошується також на таких їхніх спільних ознаках, як використання вже наявних знань, встановлених фактів для обґрунтування подальших висновків, наявність причинно-наслідкового зв’язку [26, с. 27], наявність зв’язку між висновками, отриманими в результаті рішення одного питання в минулому, для наступних висновків у рамках розв’язуваних питань у майбутньому [21, с. 97]. Однак, як наголошує О. Бережний [27, с. 66], прецедентне рішення є обов’язковим для судів під час розгляду аналогічних справ, водночас правило преюдиціальності передбачає обов’язковість фактів, встановлених попереднім рішенням суду і які мають значення тільки для справи, що розглядається, тобто ці факти покладаються в основу наступного рішення без вторинного доказування.

У контексті зазначеного доцільним видається поновлення в Законі України «Про Конституційний Суд України» статті щодо можливості вказівки на преюдиціальність рішення КСУ при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв’язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акта, яка пов’язується з порушенням принципів верховенства права, правої визначеності, прав і свобод людини.

У науковій літературі наводиться багато критеріїв класифікації преюдиції, як приклад можна навести комплексне дослідження цього питання, проведене М. Павловою [28, с. 135]. За запропонованою нею класифікацією преюдиції вважаємо, що преюдицію Конституційного Суду України можна вважати імперативною, тобто такою, що має загальнообов’язкове значення і вимагає обов’язкового застосування; абсолютною, тобто такою, що не може бути поставленою

під сумнів, спростованою або незастосовною; правовою, що містить тлумачення норм законодавства та порядку їх реалізації, висновки, які розвивають, конкретизують, деталізують первинні норми, спрямовані на реалізацію норм правових актів або регулювання забезпечувальних чи допоміжних відносин, дія яких не обмежується конкретною справою із визначеним колом осіб.

Висновки. Правова позиція не є тотожною рішенням суду, співвідноситься з рішенням та висновком як зміст і форма, виступає складовою частиною, змістовною стороною актів КСУ.

Правові позиції, які містять тлумачення конституційних норм, конституційний зміст закону, на яких ґрунтуються рішення Конституційного Суду України, є обов'язковими незалежно від того, містяться вони в резолютивній чи мотивувальній частині рішень.

Рішення Конституційного Суду України про тлумачення закону є обов'язковим для всіх випадків застосування саме цього закону, тобто йдеться не про аналогічну, а про ту саму ситуацію, і не про схожі фактичні обставини справи, як при класичному судовому прецеденті, а про правовий зміст закону, який підлягає застосуванню. Тому для оцінки юридичного значення рішення Конституційного Суду України більш доцільним є використання терміна «преюдиція».

Відповідно, пропонуємо поновити в Законі України «Про Конституційний Суд України» статті щодо можливості вказівки на преюдиціальність рішення КСУ при розгляді судами загальної юрисдикції позовів у зв'язку з правовідносинами, що виникли внаслідок дії неконституційного акту, яка пов'язується з порушенням принципів верховенства права, правової визначеності, прав і свобод людини.

За визначеними в науковій літературі класифікаціями преюдицію Конституційного Суду України пропонуємо вважати імперативною, тобто такою, що має загальнообов'язкове значення, вимагає обов'язкового застосування і не може бути оскарженою; абсолютною, тобто такою, що не може бути поставленою під сумнів, спростованою або незастосовною; правовою, що містить тлумачення норм законодавства та порядку їх реалізації, висновки, які розвивають, конкретизують, деталізують первинні норми, спрямовані на реалізацію норм правових актів або регулювання забезпечувальних чи допоміжних відносин, дія яких не обмежується конкретною справою із визначеним колом осіб.

Список використаних джерел

1. Тацій В. Я., Тодика Ю. М. Конституційно-правові засади становлення української державності: монографія. Харків: Право, 2003. 328 с.
2. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности / Ф. Люшер; ред. А. Куликов; под ред. и со вступ. ст. С. В. Боботова; пер. с фр.: С. В. Боботова, Д. И. Васильева. Москва: Изд. гр. «Прогресс»–«Универс», 1993. 384 с.
3. Эбзеев Б. С. Введение в Конституцию России. Москва: Норма, 2013. 560 с.

4. Скомороха В. Є. Окремі питання поділу влади і юрисдикція Конституційного Суду України. *Право України*. 1998. № 5. С. 13–17.
5. Терлецький Д. С. Конституційно-правове регулювання дії міжнародних договорів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 – конституційне право / Одеська національна юридична академія. Одеса, 2007. 234 с.
6. Витрук Н. В. Правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации: понятие, природа, юридическая сила и значение. *Конституционное право: Восточноевропейское обозрение*. 1999. № 3(26). С. 95–96.
7. Портнов А. В. Правове регулювання конституційного судочинства в Україні: доктрина, суб'єкти і форми конституційного судочинства, створення нових процесуальних інститутів: монографія. Київ: Логос, 2008. 202 с.
8. Богданевич Т. С. Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України: дис. ... д-ра філос.: 081 Право / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2019. 256 с.
9. Ставнійчук М. І. Конституційне правосуддя і становлення безпосереднього народовладдя в Україні. *Роль Конституційного Суду в державі і суспільстві*. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 66–73.
10. Матвеева Л. Г. Юридична природа та місце офіційних інтерпретаційних актів у правовій системі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Харків, 2005. 19 с.
11. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту. *Право України*. 2000. № 2. С. 45–48.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 3 частини другої статті 18, статей 32, 33, 34, 35, 36, 37, підпункту 5 пункту 3 розділу VII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій України» (справа про Касаційний суд України) від 11 грудня 2003 року № 20-рп/2003. *Офіційний вісник України*. 2003. № 51. Ст. 152.
13. Футей Б. Становлення правової держави: Україна 1991–2001 рр. [Establishing the Rule of Law: Ukraine 1991–2001]. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 288 с.
14. Турченко О. Г. Вплив практики ЄСПЛ на адміністративне судочинство. *Еволюція адміністративної юстиції: 20 років самостійності*. Матеріали науково-практичної конференції (м. Вінниця, 08 липня 2022 р.). Вінниця, 2022. С. 27–30.
15. Арсеньев В. Д. О фактах, не подлежащих доказыванию в процессе уголовного судопроизводства. *Правоведение*. 1965. № 1. С. 97–104.
16. Березин А. С. Преюдиции в отечественном уголовном судопроизводстве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Нижний Новгород, 2006. 283 с.
17. Дорохов В. Я. Законная сила приговора в советском уголовном процессе. *Советское государство и право*. 1954. № 6. С. 80–86.
18. Каминская В. И. Учение о правовых презумпциях в уголовном процессе. Москва–Ленинград: АН СССР, 1948. 131 с.
19. Строгович М. С. Учение о материальной истине в уголовном процессе. Москва: АН СССР, 1947. 274 с.
20. Штутин Я. Л. Предрешения (преюдиции) в советском гражданском процессе. *Советское государство и право*. 1956. № 5. С. 58–67.
21. Карданец А. В. Преюдиции в российском праве. Проблемы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Нижний Новгород, 2002. 181 с.

22. Скакун О. Ф. Теорія держави та права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
23. Шилін Д. В. Загальні питання використання преюдиції в кримінальному провадженні. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 4(88). С. 157–165.
24. Шилін Д. В. Преюдиції в кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2010. 222 с.
25. Постанова Касаційного цивільного суду від 18.12.2019 року № 761/29966/16-ц. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/86504910>
26. Зіменко О. В. Щодо питання преюдиціальності рішень Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2013. Випуск 22. Частина I. Том 1. С. 24–28.
27. Бережний О. І. Преюдиціальність судових рішень у кримінальних справах. Харків: Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2004. 176 с.
28. Павлова М. Класифікація видів преюдиції як інструмент визначення її суті. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 133–137.

References

1. Tatsii, V. Ia., Todyka, Yu. M. (2003). *Konstytutsiino-pravovi zasady stanovlennia ukrainskoi derzhavnosti: monohrafiia*. Kharkiv: Pravo. 2003. 328 s.
2. Lyusher, F. (1993). *Konstitutsionnaya zashchita prav i svobod lichnosti* [F. Lyusher; red. A. Kulikov; pod red. i so vstup. st. S. V. Bobotova; per. s fr.: S. V. Bobotova, D. I. Vasilyeva]. Moskva: Izd. gr. «Progress»–«Univers», 1993. 384 s.
3. Ebzeev, B. S. (2013). *Vvedenie v Konstytutsiu Rossii*. Moskva: Norma. 560 s.
4. Skomorokha, V. Ie. (1998). Okremi pytannia podilu vlady i yurysdyktsiia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy. *Pravo Ukrainy*. № 5. 1998. S. 13–17.
5. Terletskyi, D. S. (2007). *Konstytutsiino-pravove rehuliuвання dii mizhnarodnykh dohovoriv v Ukraini: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.02 – konstytutsiine pravo / Odeska natsionalna yurydychna akademiia*. Odesa. 234 s.
6. Vitruk, N. V. (1999). *Pravovyye pozitsii Konstitutsionnogo Suda Rossiyskoy Federatsii: ponyatiye, priroda, yuridicheskaya sila i znacheniyе*. *Konstitutsionnoye pravo: Vostochnoyevropeyskoye obozreniye*. № 3(26). S. 95–96.
7. Portnov, A. V. (2008). *Pravove rehuliuвання konstytutsiinoho sudochynstva v Ukraini: doktryna, subiekty i formy konstytutsiinoho sudochynstva, stvorennia novykh protsesualnykh instytutiv: monohrafiia*. Kyiv: Lohos. 202 s.
8. Bohdanevych, T. S. (2019). *Ofitsiine tlumachennia Osnovnogo Zakonu Konstytutsiinym Sudom Ukrainy: dys. ... d-ra filos.: 081 «Pravo» / Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav*, Kyiv. 256 s.
9. Stavnichuk, M. I. (2002). *Konstytutsiine pravosuddia i stanovlennia bezposerednoho narodovladdia v Ukraini. Rol Konstytutsiinoho Sudu v derzhavi i suspilstvi*. Kyiv: Yurinkom Inter. S. 66–73.
10. Matvieieva, L. H. (2005). *Yurydychna pryroda ta mistse ofitsiinykh interpretatsiinykh aktiv u pravovii systemi Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.01 – teoriia ta istoriia derzhavy i prava; istoriia politychnykh i pravovykh uchen*. Kharkiv. 19 s.
11. Shevchuk, S. (2002). *Shchodo oboviazkovosti rishen Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u konteksti doktryny sudovoho pretседentu*. *Pravo Ukrainy*. № 2. S. 45–48.
12. *Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 62 narodnykh deputativ Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) punk-*

- tu 3 chastyny druhoi statti 18, statei 32, 33, 34, 35, 36, 37, pidpunktu 5 punktu 3 rozdil VII «Prykintsevi ta perekhidni polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii Ukrainy» (sprava pro Kasatsiinyi sud Ukrainy) vid 11 hrudnia 2003 roku № 20-rp/2003. (2003). *Ofitsiinyi vicnyk Ukrainy*. № 51. 152 s.
13. Futei, B. (2001). Stanovlennia pravovoi derzhavy: Ukraina 1991–2001 rr. [Establishing the Rule of Law: Ukraine 1991–2001]. Kyiv: Yurinkom Inter. 288 s.
 14. Turchenko, O. H. (2022). Vplyv praktyky YeSPL na administratyvne sudochynstvo. *Evo-liutsiia administratyvnoi yustytzii: 20 rokiv samostiinosti*. Materialy naukovy-praktychnoi konferentsii (m. Vinnytsia, 08 lypnia 2022 r.). Vinnytsia. S. 27–30.
 15. Arsenyev, V. D. (1965). O faktakh, ne podlezhashchikh dokazyvaniyu v protsesse ugovnogo sudoproizvodstva. *Pravovedeniye*. № 1. S. 97–104.
 16. Berezin, A. S. (2006). Preyuditsii v otechestvennom ugovnom sudoproizvodstve: dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.09. Nizhniy Novgorod, 283 s.
 17. Dorokhov, V. Ya. (1954). Zakonnaya sila prigovora v sovetskom ugovnom protsesse. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo*. № 6. S. 80–86.
 18. Kaminskaya, V. I. (1948). Ucheniye o pravovykh prezumptsiyakh v ugovnom protsesse. Moskva–Leningrad: AN SSSR, 131 s.
 19. Strogovich, M. S. (1947). Ucheniye o materialnoy istine v ugovnom protsesse. Moskva: AN SSSR, 274 s.
 20. Shtutin, Ya. L. (1956). Predresheniya (preyuditsii) v sovetskom grazhdanskom protsesse. *Sovetskoye gosudarstvo i pravo*. № 5. S. 58–67.
 21. Kardanets, A. V. (2002). Preyuditsii v rossiyskom prave. Problemy teorii i praktiki: dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.01. Nizhniy Novgorod, 181 s.
 22. Skakun O. F. (2001). Teoriya derzhavi ta prava: pidruchnik. Kharkiv: Konsum, 656 s.
 23. Shylin, D. V. (2019). Zahalni pytannia vykorystannia preiudytsii v kryminalnomu provadzheni. *Visnyk LDUVS im. E. O. Didorenka*. Vyp. 4(88). S. 157–165.
 24. Shylin, D. V. (2010). Preiudytsii v kryminalnomu protsesi: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.09 / Odeska natsionalna yurydychna akademiia. Odesa. 222 s.
 25. Postanova Kasatsiinoho tsyvilnogo sudu vid 18.12.2019 roku № 761/29966/16-ts. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/86504910>
 26. Zimenko, O. V. (2013). Shchodo pytannia preiudytsialnosti rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriia «Pravo»*. Vypusk 22. Chastyna I. Tom 1. S. 24–28.
 27. Bereznyi, O. I. (2004). Preiudytsialnist sudovykh rishen u kryminalnykh spravakh. Kharkiv: Vydavets SPD FO Vapniarchuk N. M. 176 s.
 28. Pavlova, M. (2016). Klasyfikatsiia vydiv preiudytsii yak instrument vyznachennia yii suti. *Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo*. № 7. S. 133–137.

Bohdan Monich. The role and significance of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine

In the implementation of the official interpretation of laws, the constitutional courts do not carry out the primary settlement, regulation of the relevant relations, but only reveal its content, give it content that is adequate to the constitution; the implementation by constitutional courts of a function close to legal proceedings entails the obligation of all participants in the relevant relations to act in accordance with the permissions granted.

The legal nature of the bodies of constitutional jurisdiction determines such a feature of their activities as the fact that they must not only apply the constitution and the law, but also «find» the law, that is, form the constitutional law, own legal positions of understanding, interpretation of certain provisions of the constitution.

The article provides a comprehensive analysis of issues related to the definition of the role and significance of the legal positions of the Constitutional Court of Ukraine.

It is substantiated that, firstly, legal positions containing the interpretation of constitutional norms, the constitutional content of the law, on which the decisions of the Constitutional Court of Ukraine are based, they are binding, regardless of whether they are contained in the operative or reasoning part of decisions.

Secondly, the decision of the Constitutional Court of Ukraine on the interpretation of the law is binding for all cases of application of this particular law, so we are not talking about a similar, but about the same situation, and not about similar factual circumstances of the case, as in the classical judicial precedent, but about the legal content of the law to be applied. Therefore, to assess the legal significance of the decision of the Constitutional Court of Ukraine, it is more appropriate to use the term «prejudice».

It is proposed that the renewal in the Law of Ukraine «On the Constitutional Court of Ukraine» of an article on the possibility of indicating the prejudice of the decision of the Constitutional Court of Ukraine when considering by courts of general jurisdiction of claims in connection with legal relations that arose as a result of the action of an unconstitutional act of legal certainty associated with the violation of the principles of the rule of law, human rights and freedoms.

According to the classifications defined in the scientific literature, the prejudice of the Constitutional Court of Ukraine is proposed to be considered imperative, that is, it has a universally binding value, requires mandatory application and cannot be appealed; absolute, this one that cannot be questioned, refuted, or inapplicable; legal, containing the interpretation of the norms of legislation and the procedure for their implementation, conclusions that develop, concretize, detail the primary rules aimed at the implementation of the norms of legal acts or the regulation of security or auxiliary relations, the effect of which is not limited to a specific case with a certain circle of persons.

Keywords: constitution, constitutional values, rule of law, rule of the constitution, responsibility of the state, unconstitutionality, interpretation, legal positions, prejudice.

УДК 342.7

DOI 10.31558/2786-5835.2022.2.7

Пилипишина Ірина Ігорівна,

здобувач ступеня «Доктор філософії»

Донецького національного університету імені Василя Стуса

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення належного захисту прав дитини, зокрема права на безпеку, є складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу та важливим напрямом правової політики держави. У сучасному світі увага громадянського суспільства та державної влади до проблем формування сприятливого, гуманного, безпечного середовища для розвитку та соціалізації неповнолітніх підвищується.

Право дитини на безпеку реалізується, зокрема шляхом функціонування системи ювенальної юстиції. Через застосування відновного правосуддя, яке є частиною ювенальної